

SÉMOVÁ ANALÝZA CHROMATIZMOV VYJADRUJÚCICH EMÓCIE V ŠPANIELČINE

SEMIC ANALYSIS OF SPANISH CHROMATIC IDIOMS

NINA MOCKOVÁ

Abstract

The aim of the present article is to analyze the idioms with an colour element in their structure in the Spanish language which express different emotional states. The idioms are selected from three lexicographic sources: two monolingual and one phraseological dictionaries (the most current versions). The context of the meaning of the idioms in question or their frequency of use has been consulted with the referencial Corpus of Current Spanish Language (CREA) – annotated version from the year 2015. The article focuses therefore on the semic analysis of the given idiomatic expressions through identification of their semes, what makes possible to create the sematic fields for the given idioms. Then, the article is aimed to verify the usage of these idioms in context, regarding the frequency of use (using the CREA corpus). The importance of the singular colours is always relevant as well, regarding them as the key element of the examined idioms.

Keywords: phraseology, colour, chromatic, emotions, semes, analysis.

Abstrakt

Cieľom predkladaného článku je analyzovať frazeologické jednotky s prvkom farby v štruktúre, pomocou ktorých je v španielčine možné vyjadriť najrôznejšie emočné stavy. Frazeologizmy pochádzajú z troch lexikografických zdrojov: dvoch výkladových a jedného frazeologického slovníka (najaktuálnejšie verzie). Kontext významu skúmaných frazém či ich frekvencia používania bola overovaná pomocou Referenčného korpusu súčasného španielskeho jazyka (CREA) – anotovaná verzia z roku 2015. Článok sa teda zameriava, v prvom rade, na sémovú analýzu daných idiomatických výrazov prostredníctvom identifikácie ich sém, čo umožňuje vytvorenie sémantických kategórií pre dané frazémy. Ďalej sa článok sústreďuje na overenie skúmaných frazém v kontexte, čo súvisí s frekvenciou výskytu (pomocou korpusu CREA). Pri analýze sa pracuje vždy so zreteľom na konkrétne farby ako kľúčovým komponentom daných výrazov.

Kľúčové slová: frazeológia, farba, chromatizmus, emócia, séma, analýza.

Úvod

V každom jazyku existuje niekoľko spôsobov, ako možno vyjadriť jednu a tú istú realitu či fenomén. Ide tak o synonymiu na úrovni syntagmatickej osi v jazykovom systéme. S takýmito ekvivalentmi následne možno operovať buď v rámci rovnakej stylistickej úrovne, alebo sa ich použitie líši v závislosti od príslušných stylistických úrovní. Takýmto spôsobom fungujú napríklad synonymické výrazy *trabajar* a *curar*, pričom v španielčine obidva znamenajú *pracovať*. Avšak rozdiel v nich spočíva práve v jazykovom registri, v akom sú jeden alebo druhý variant volené používateľmi jazyka. Zatiaľ čo prvé slovo je stylisticky neutrálne a môže byť použité v akomkoľvek registri bez toho, že by boli porušené stylistické normy španielskeho jazyka, druhé slovo je prípustné iba v rámci hovorového štýlu, vlastného neformálnemu jazyku.

Z hľadiska morfológie môže mať slovo jednoduché synonymá (tak, ako sme videli v hore uvedenom príklade), alebo môže mať synonymá, ktoré pozostávajú z dvoch a viac slov, ale

syntakticky fungujú ako jedna lexikálna jednotka. V tomto ohľade hovoríme konkrétne o frazeológii, ktorej predmetom štúdia sú, ako výstižne definuje španielska lingvistka M. A. Castillo Carballo, „lexikálne jednotky pozostávajúce z viac než dvoch slov, graficky oddelených, ktoré sa charakterizujú vysokou frekvenciou používania a vysokým spoluvýskytom jednotlivých konštituentov, (ktoré daný výraz tvoria), inštitucionalizáciou, chápanou v zmysle ustálenosti a významovej špecializácie, idiomaticitou [...], tak ako mierou, do akej sa všetky tieto aspekty vyskytujú v jednotlivých typoch frazeologizmov“ (Castillo Carballo, 1998, s. 75) (preklad autora)¹. Slovenský lexikológ a frazeológ J. Mlacek definuje frazeologickú jednotku (chápanú vo všeobecných termínoch, aplikovateľných na akýkoľvek jazyk) ako ustálenú kombináciu slov, ktorých hlavnými črtami sú prenesený význam a nerozložiteľnosť významu (Mlacek, 1984, s. 14), čím vyzdvihuje vlastnosť sémantickej a lexikálnej ustálenosti. Keby sme teda na základe uvedených definícií mali zhrnúť najdôležitejšie črty frazeologických jednotiek, dali by sa charakterizovať ako lexikálna jednotka pozostávajúca z dvoch a viac komponentov, ktorej význam nemožno určiť z významov jednotlivých komponentov, ale dohromady tvoria význam nový, jedinečný, ktorý môže byť úplne alebo čiastočne metaforický a takýto význam je v jazyku ustálený, t. j. lexikalizovaný, a preto nie je možný doslovný preklad takýchto výrazov. Frazeologické jednotky teda zostávajú nemeniteľné, resp. ak niektoré pripúšťajú určité variácie či modifikácie, môže sa tak stať vždy iba na základe prísnych noriem.

V súvislosti s vyššie uvedeným nájdeme v slovníkoch španielskeho jazyka napríklad slovo *morir*, teda *zomrieť*, ktoré má niekoľko synonym. Pre priblíženie situácie spomeňme pár z nich. Samotné slovo *morir* je štylisticky neutrálne, a teda sa môže vyskytovať na akejkoľvek úrovni jazyka, v akomkoľvek registri alebo kontexte². Rovnako štylisticky neutrálne je aj jeho jednoslovné synonymum *fallecer*, ktoré je navyše brané ako eufemizmus oproti slovu *morir*. Na druhej strane, *sucumbir* je sloveso označujúce síce tú istú realitu, ale jeho použitie je obmedzené na kontext špecializovaných jazykov, konkrétne ide o termín z oblasti medicíny. *Extinguirse* tiež znamená to isté a rovnako nie je štylisticky zafarbené, avšak jeho použitie je podmienené kontextom. Nájdeme ho výlučne v kontextoch, ktoré majú ako predmet živočíšne alebo rastlinné druhy, ale nikdy nie človeka. Naproti spomenutým jednoslovným ekvivalentom má sloveso *morir* aj viacslovné synonymá patriace však už do oblasti frazeológie. Takýmito výrazmi sú napríklad: *perder la vida*, *entregar el alma*, *pasar a mejor vida* o *irse al otro barrio*, ktoré sa medzi sebou líšia stupňom priehľadnosti významu. Ďalšie frazeologické výrazy s rovnakým významom sú napríklad: *hincar el pico*, *liar el petate*, *torcer la cabeza*, atď, líšiace sa medzi sebou opäť len stupňom priehľadnosti významu. Hlavný rozdiel medzi jednou a druhou skupinou frazeologických ekvivalentov spočíva v štylistickom zafarbení: zatiaľ čo výrazy v prvej skupine výrazov sú považované za eufemizmy, ktoré iným, jemnejším spôsobom pomenúvajú nepríjemnú realitu smrti, výrazy v druhej skupine majú štylisticky pejoratívny charakter a ide o takzvané disfemizmy.

---

¹ Pôvodná citácia: “unidades léxicas formadas por más de dos vocablos con separación gráfica, y que se caracterizan por: la alta frecuencia de uso, y de coaparición de sus elementos integrantes; por su institucionalización, entendida en términos de fijación y especialización semántica; por su idiomaticidad [...]; así como por el grado en el cual se dan todos estos aspectos en los distintos tipos“.

² Podľa E. Coseria, kontext „závisí od výrazových prostriedkov, ale aj od iných externých faktorov, ktoré dané slovo obklopujú a ktoré určujú jeho význam“ (in GECKELER, H.: *Semántica estructural y teoría del campo léxico*. Madrid : Gredos, 1976, s. 55.). Pôvodná citácia: depende de medios de expresión lingüísticos, pero también de otros factores externos que rodean una palabra y que determinan su sentido“.

Výber vzorky a metodológia

Ako sme mali možnosť vidieť, každý prirodzený jazyk disponuje širokým spektrom jednoslovných či viacslovných pomenovaní, frazeologických alebo nefrazeologických, existujúcich a fungujúcich ako synonymá, ktoré má každý používateľ jazyka k dispozícii, keď chce buď zabrániť opakovaniu toho istého slova, alebo keď potrebuje vyjadriť síce rovnaký koncept, ale v závislosti od situácie, kontextu, jazykového registra, a pod. Podobnou problematikou sa zaoberá aj Spišiaková (2016, s. 104 – 128), ktorá skúma možnosti pomenovaní farieb v rôznych jazykoch. Zastáva názor, že používanie farieb v pomenovaniach nie je rovnaké vo všetkých jazykoch a farby nie vždy vyjadrujú, znamenajú a symbolizujú to isté. Rovnaká situácia nastáva aj pri lexikálnych jednotkách, ktoré vyjadrujú duševné stavy či pocity v španielčine. Samozrejme, existuje veľké množstvo výrazov, ktorými je možné v španielčine vyjadrovať rôzne citové stavy, avšak my sme sa v našom výskume sústredili len na tie výrazy, ktoré sú frazeologickými jednotkami, a to konkrétne chromatickými, teda takými, ktoré vo svojej štruktúre obsahujú komponent farby. Takýmto spôsobom sme získali 6 kategórií emócií, ktoré môže človek pociťovať a ktoré majú chromatické ekvivalenty v španielskej frazeológii. Konkrétne ide o nasledujúce kategórie: byť nahnevaný, resp. rozčúlený, hanbiť sa, závidieť, cítiť sa zle kvôli kritike, mať problémy s niečím, mať zlý pocit z niečoho prehnaneho. K týmto skupinám, ktoré tvoria takzvané sémantické kategórie, sme následne priradili chromatické frazeologizmy zodpovedajúce daným významovým kategóriám. Takýmto spôsobom sme získali celkom 19 frazeologizmov³, rozložených do spomenutých 6 skupín tak, ako to môžeme vidieť v tabuľke 1:

Tabuľka 1. Emócie a ich frazeologické ekvivalenty

Druh emócie	Frazeologický ekvivalent
býť nahnevaný	estar negro, ponerse negro, poner negro a alguien, ponerse verde de rabia, estar verde de rabia
hanbiť sa	ponerse rojo, poner rojo a alguien, al rojo vivo
závidieť	ponerse verde de envidia, estar verde de envidia
cítiť sa zle kvôli kritike	poner verde a alguien, poner de oro y azul a alguien
mať problémy s niečím	pasarlas moradas, pasarlas negras, verse negro para hacer algo, ver algo negro, vérselas negras
mať zlý pocit z niečoho prehnaneho	ponerse morado, ponerse verde

Farby, ktoré sa vyskytujú v uvedených idiomatických výrazoch, sú: *modrá (azul)*, *tmavofialová (morado)*, *čierna (negro)*, *červená (rojo)*, *zelená (verde)* a *zlatá (de oro)*. Keď sa pozrieme na význam sémantických kategórií, do ktorých sme klasifikovali druhy emócií, môžeme si všimnúť, že všetky majú negatívnu hodnotu, tj. negatívnu sémantickú konotáciu (hnev, hanba, závisť, problémy, kritika, stav po prehnaní niečoho). Aby sme mohli zostaviť tieto sémantické kategórie, použili sme sémovú analýzu, pomocou ktorej sme identifikovali

³ Z dôvodov, o ktorých sme písali v úvode článku (nepreložiteľnosť doslova, nerozložiteľnosť významu a pod.), neuvádzame preklad analyzovaných chromatismov, ale iba ich zaradenie do sémantických kategórií podľa ich celkového významu. Bližšie sa im budeme venovať v nasledujúcej kapitole.

sémy a virtuálne sémy daných frazeologizmov, ktoré nám pomohli odhaliť významy týchto lexikálnych jednotiek. Sémová analýza je teda nástroj, ktorý slúži na to, aby sme čo možno najpresnejším spôsobom mohli formalizovať významové vzťahy medzi jednotlivými lexémami (resp. v našom konkrétnom prípade, medzi jednotlivými lexémami frazeologických jednotiek a vzťahy medzi týmito sémami, aby sme mohli „zrekonštruovať“ celkový význam analyzovaných chromatizmov). Niektorí lingvisti chápu sémovú analýzu frazém aj ako výsledok kombinácie denotatívnych a konotatívnych sém (Mlacek, Ďurčo, 1995). Kompletnú identifikáciu sém skúmaných frazeologizmov môžeme následne vidieť v tabuľke 2:

Tabuľka 2. Sémová analýza chromatizmov

Frazeologická jednotka	Séma	Virtuálna séma
<i>al rojo (vivo)</i>	[hnev] [hanba] [vzrušenie]	[osoba]
<i>estar negro</i>	[hnev]	[osoba]
<i>estar verde de envidia</i>	[závisť]	[osoba]
<i>estar verde de rabia</i>	[hnev]	[osoba]
<i>pasarlas moradas</i>	[problém]	
<i>pasarlas negras</i>	[problém]	
<i>poner de oro y azul (a alguien)</i>	[kritika]	
<i>poner negro (a alguien)</i>	[hnev]	
<i>poner rojo (a alguien)</i>	[hanba]	
<i>poner verde a alguien</i>	[kritika]	
<i>ponerse morado</i>	[prehnanosť]	[jedlo]
<i>ponerse negro</i>	[hnev] [ťažkosť]	[osoba] [situácia]
<i>ponerse rojo</i>	[hanba]	
<i>ponerse verde</i>	[prehnanosť]	
<i>ponerse verde de envidia</i>	[závisť]	[osoba]
<i>ponerse verde de rabia</i>	[hnev]	[osoba]
<i>ver algo negro</i>	[problém]	[situácia]
<i>verse negro para hacer algo</i>	[problém]	[osoba]
<i>vérselas negras</i>	[problém]	[situácia]

Ako vidíme v tabuľke, v mnohých prípadoch ide o jav synonymie na tej istej frazeologickej úrovni. Dostávame sa tak do situácie, kedy je jedna sémantická kategória (alebo v našom prípade konkrétny druh emócie) reprezentovaná viacerými idiomatikými výrazmi, ktoré sa navzájom odlišujú predovšetkým vo farbe, ktorá je hlavným konštituentom, prípadne slovesom, pomocou ktorého je daná frazéma tvorená. Aby sme zistili fungovanie skúmaných chromatizmov v súčasnom španielskom jazyku, skombinovali sme štúdium lexikografických zdrojov a elektronického korpusu. Konzultovali sme výkladové aj frazeologické slovníky: *Diccionario fraseológico documentado del español actual* (DFDEA), *Diccionario de uso de María Moliner* (DUE) y *Diccionario de la Real Academia Española* (DRAE) a Referenčný korpus súčasného španielskeho jazyka Španielskej kráľovskej akadémie (CREA) – anotovanú verziu beta z roku 2015. Aby bol náš výskum čo možno najdôveryhodnejší a najrelevantnejší, pracovali sme so zdrojmi v ich najaktuálnejších edíciách (DFDEA – 2004, DUE – 2007, DRAE – 2014), nakoľko kritérium aktuálnosti skúmaných frazeologických jednotiek bolo jedným z najdôležitejších pri excerpcii idiémov do nášho výskumu.

Sémová analýza

Vrámcami sémantickej kategórie PROBLÉMY pôsobia ako absolútne synonymá frazeologizmy *pasarlas moradas* a *pasarlas negras*. Ide o spojenia, ktoré nemajú výraz, ktorý

by ich aktualizoval na úrovni jazykového systému, a teda je ich význam možný dedukovať vždy iba na základe situačného kontextu. Ten bližšie určuje, v akej nepríjemnej situácii sa podmet akcie nachádza. Podľa príkladov vyexcerpovaných z elektronického korpusu sa javí ako najčastejšie použitie týchto frazém v slovesných formách minulého času a len zriedkavo v prítomnosti. Do slovenčiny sú tieto jednotky nepreložiteľné doslovne, no ich význam by sa dal interpretovať ako „mať problémy“. Do tejto istej sémantickej kategórie patria aj výrazy *verse negro para hacer algo*, *vérselas negras* a *ver algo negro*. Ide o slovesné väzby, ktoré implikujú priamu inklúziu podmetu deja do akcie vyjadrenú slovesom a sú to analogické formácie vytvorené od toho istého základu, keďže majú spoločné sloveso *ver*, čiže *vidieť*. Opäť nie je možný doslovný preklad týchto spojení, ale ich sémy naznačujú, že podľa konkrétneho situačného kontextu by znamenali, že niekto má s niečím problémy, resp. nejaká situácia sa ukázala byť problematická. Prvá väzba sa vzťahuje vždy na osobu, zatiaľ čo ostatné dve sa vzťahujú na situáciu, v ktorej sa podmet vyjadrený osobou nachádza, tj., líšia sa virtuálnymi sémami. Chceli by sme zdôrazniť výrazy *vérselas negras* a *ver algo negro*, ktoré sa odvolávajú primárne na situáciu a nie na osobu, ale aj napriek tomu sme ich zaradili do našej analýzy, pretože vo výslednom význame z kontextu je to vždy podmet vyjadrený osobou, kto takúto negatívnu situáciu (ťažkosti, problémy) zažíva. Zatiaľ čo *ver algo negro* pripúšťa možnosť aktualizovania prídavného mena alebo slovesa (napr. lo veía todo muy negro), forma *vérselas negras* ostáva vždy nezmenená. Už na základe významov spoločných sém, čiže [problém] alebo [ťažkosť] je zjavné, že štylistická hodnota oboch výrazov je silno negatívna. Môžeme si zároveň všimnúť, že všetky frazeologizmy, ktoré zdieľajú význam *problém*, sú tvorené pomocou *čiernej farby* (okrem jedného z nich, ale ako sme povedali, ide o absolútne synonymum, variant tvorený čiernou farbou). Z uvedeného zistenia možno tvrdiť, že táto negatívna asociácia čiernej má pôvod v tradícii ľudstva, kedy si ju ľudia od nepamäti spájali prevažne so zápornými fenoménmi.

V kategórii znamenajúcej HNEV sa nachádzajú idiomatické výrazy ako: *estar negro*, *ponerse negro*, *poner negro a alguien*, *ponerse verde de rabia* y *estar verde de rabia*, nakoľko všetky majú spoločnú sému [hnev]. Avšak istým spôsobom medzi nimi vyniká lexikálna jednotka *ponerse negro*, pretože sa môže odvolávať rovnako na hnev, ktorý pociťuje niekto, ako aj na stav nejakej situácie, veci, ktorý hnevá niekoho. Od ostatných frazém sa odlišuje svojimi virtuálnymi sémami [osoba] a [situácia], kým ostatné frazémy sa vzťahujú jedine na osobu, a teda u nich absentuje virtuálna séma [situácia]. Idiomatické výrazy *ponerse negro* a *poner negro a alguien* znamenajú to isté, no zatiaľ čo prvý výraz súvisí s aktívnym podmetom (agent), druhý súvisí s pasívnym podmetom (paciens). V oboch prípadoch je použité sloveso *poner(se)*, implikujúce prechod z jedného stavu do iného. V porovnaní s týmito frazeologickými jednotkami je ďalšie spojenie *estar negro* tvorené kopulatívny slovesom *estar*, a to indikuje konkrétny emočný stav v už konkrétnej negatívnej situácii. Ako je zjavné, význam týchto výrazov je „nahnevať sa“ alebo „nahnevať niekoho“ a nemožno ich doslovne preložiť do slovenčiny. Pokiaľ ide o posledné dva výrazy tvorené *zelenou farbou*, ide opäť o synonymné formy, a preto je možné uvažovať o nich v rámci našej analýzy ako o jednej frazeologickej jednotke. Ich spoločná séma [hnev] má jasne negatívnu hodnotu a podľa príkladov z korpusu CREA sú tieto výrazy takmer vždy aktualizované na úrovni jazykového systému, čo spresňuje ich významy. Sú aktualizované pomocou syntagiem *de rabia* (*hnev*) alebo *de envidia* (*závisť*). Znamenajú teda „byť čierny/zelený od hnevu/závisti“, resp. „sčernať/zozelenieť od hnevu/závisti“. V slovenčine existuje korešpondujúci ekvivalent s jedným z týchto variantov, a to *sčernať od závisti/závistou*. Hoci slovníky uvádzajú *estar/ponerse verde de envidia/rabia* ako absolútne synonymá, podľa ich frekvencie výskytu v korpuse sme mali možnosť zistiť, že konštrukcia „estar/ponerse + verde + de“ kolokuje viac s podstatným menom *envidia* než *rabia*. Avšak tento výskyt nie je taký častý (len 3 príklady so slovom *envidia*), a zároveň žiaden so slovom *rabia*. To nám napovedá, že v španielskej

frazeológii je to skôr čierna farba, ktorá je asociovaná so sémantickou kategóriou HNEV a nie zelená, ktorá sa na druhej strane ukázala byť dominantnou v kategórii ZÁVISŤ.

V nadväznosti na predchádzajúci odstavec sme do sémantického poľa ZÁVISŤ zaradili už spomenuté frazeologizmy: *ponerse verde de envidia* a *estar verde de envidia*. Ako sme vysvetlili vyššie, ide o synonymné výrazy a ich rozdiel spočíva v tom, že sú tvorené buď pomocou kopulatívneho slovesa *estar* alebo atributívneho *ponerse*. Na základe príkladov vyexcerpovaných z elektronického korpusu CREA sme zistili, že oba výrazy sa zvyknú objavovať tiež v spojení s predložkovou syntagmou „de + envidia“, ktorá aktualizuje ich významy. V tomto prípade má táto syntagma funkciu intenzifikátora, ktorý slúži na zdôraznenie emočného stavu, tj. závisť, ktorý podmet vety pociťuje.

Do sémantickej kategórie HANBA patria frazeologické jednotky ako: *poner rojo a alguien*, *ponerse rojo* a *al rojo vivo*. Pôvod všetkých týchto výrazov je odvodený od symbolických hodnôt, aké boli už od nepamäti pripisované červenej farbe, a to nie len v španielsky hovoriacich komunitách, ale aj v iných, bez ohľadu na jazyk. Jednou z hodnôt pripisovaných červenej farbe je vyjadrenie konceptu, keď sa niekto hanbí, čo je odvodené od ekvivalentu mimojazykovej reality, teda sfarbenie sa dočervena líc, prípadne iných častí tváre. Tak je to aj vo vyexcerpovaných frazeologizmoch, nezávisle od toho, či ide o podmet alebo predmet. Aj preto sa výrazy ako *ponerse rojo* a *poner rojo a alguien* objavujú vždy v kombinácii s nejakou časťou tela, najčastejšie s podstatnými menami ako tvár, líca, a pod. Okrem toho, prvý z výrazov býva často kombinovaný s porovnávacou časťou *como un tomate* (ako paradajka), ktorá plní intenzifikačnú funkciu s cieľom posilniť, resp. zdôrazniť expresívnu hodnotu danej frazémy v diskurze. Podobný výraz nachádzame aj v slovenčine – *očervenieť* (ako paprika). V tomto prípade alternuje komparatívna časť, ktorá v oboch jazykoch môže ostať aj zamlčaná. V slovenčine však neexistuje ekvivalent, pomocou ktorého by sa dalo vyjadriť že očervenel pasívny podmet, ale vyjadruje sa to vždy len aktívnym podmetom, resp. konštrukciou „niekto zahanbil niekoho“, v ktorej sa ale stráca lexéma *červený* aj frazeologický charakter takéhoto spojenia. Zatiaľ čo spomenuté výrazy odkazujú výlučne na sému [hanba], výraz *al rojo vivo* obsahuje v sebe dve sémy navyše: [hnev] a [vzrušenie]. Ide tak o rozšírenie významu danej jednotky v porovnaní s predchádzajúcimi dvomi. Dané sémy teda určujú (v súvislosti s kontextom), že podmet deja môže zaznamenať zmenu farby pleti aj z dôvodov, ktoré mu spôsobujú hnev alebo iné silné emočné vzrušenie, vždy s negatívnou konotáciou. Nie je pravidlom, že tento frazeologizmus je tvorený vždy aj s prídavným menom *vivo*, avšak často sa vyskytuje práve takáto konštrukcia, keďže slúži na zdôraznenie expresívnej hodnoty celého výrazu. Možné preklady do slovenčiny by boli niekoľké, opäť v závislosti od kontextu, uveďme však aspoň základný – „rozohniť sa“.

Sémantické pole PREHNANOSŤ tvoria frazeologické jednotky *ponerse verde* a *ponerse morado*. Význam sémy [prehnanosť] je myslená v negatívnom ponímaní ako pocit, ktorý zažíva podmet akcie po tom, čo robil až prehnané nejakú aktivitu. Hoci oba frazeologizmy patriace do tejto kategórie majú spoločnú sému [prehnanosť], význam *ponerse verde* je všeobecnejší než *ponerse morado*, pričom formálne sa líšia len v použití farby. Lexikografické zdroje definujú *ponerse verde* ako „unaviť sa z niečoho“, ale bez bližšieho určenia, o akú situáciu ide. Na druhej strane, význam lexikálnej jednotky *ponerse morado* je viac špecifický. Tak napríklad DUE pripúšťa dva významy: buď „užívať si niečo až do presýtenia“, alebo „unaviť sa z prílišného jedenia“. Obe dva výrazy sa spájajú najčastejšie s predložkou *de*, ale v korpuse CREA sme našli aj príklady s predložkami *con* a *a*. Za pomoci korpusu sme zároveň mohli dokázať, že užívatelia jazyka preferujú väzbu *ponerse morado* naproti *ponerse verde*, o čom svedčí aj frekvencia výskytu týchto jednotiek: 22 so slovom *morado* a len 1 príklad so slovom *verde*.

Posledné sémantické pole KRTITIKA reprezentujú frazeologické jednotky *poner verde a alguien* a *poner de oro y azul a alguien*, ktoré zdieľajú spoločnú sému [kritika]. Obe dva výrazy vyjadrujú výsledok kritizovania, ktorý v pasívnom podmete vyvolá negatívny emotívny

stav vyvolaný akciou aktívneho podmetu. Znovu sa stretávame s negatívnou hodnotou, ktorú *zelená* farba nadobúda v španielskej frazeológii. Na druhej strane sa v našej analýze stretávame prvý, no zároveň posledný raz s použitím *modrej* farby (*azul*), rovnako ako aj *zlatej* (*de oro*). Avšak, keď sa pozrieme na frekvenciu výskytu spomínaných frazeologizmov v korpuse CREA, môžeme konštatovať, že v oboch prípadoch ide o frazémy s veľmi nízkou frekvenciou výskytu (7 príkladov pre *poner verde a alguien* a žiaden príklad pre *poner de oro y azul a alguien*, pričom o poslednej z nich by sme mohli tvrdiť, že ide o frazeologizmus, ktorý sa v dnešnom jazyku už nepoužíva). V slovenčine nedisponujeme obdobnými idiomatickými výrazmi, ktorými by sme mohli vyjadriť emočný stav po tom, čo sme boli kritizovaní, teda nič podobné ako že sme „boli urobení zelení/modrí/zlatí“.

Záver

Cieľom predloženého článku bolo na základe sémovej analýzy frazém zistiť, ktoré farby slúžia na vyjadrenie emočných stavov v španielskej frazeológii, koľko existuje takýchto frazeologizmov, aký je ich význam a štylistická hodnota a aké typy emócií nimi možno vyjadriť. Ako sme mali možnosť vidieť, v španielskej frazeológii je to 6 farieb, pomocou ktorých je možné obrazne vyjadriť nejaký emočný stav a pod. v závislosti od rôznych situácií. Ide o takzvané chromatizmy, teda také frazeologické jednotky, ktoré vo svojej štruktúre obsahujú prvok farby. Tieto farby boli: *modrá*, *tmavofialová*, *čierna*, *červená*, *zelená* a *zlatá*. Dohromady sme na základe štúdia vybraných lexikografických zdrojov vyxcerpovali 19 frazeologizmov obsahujúcich niektoré z uvedených farieb. Vďaka sémovej analýze, za pomoci ktorej sme odhalili významy jednotlivých frazém, sme identifikovali 6 sémantických kategórií, do ktorých sme podľa významu zaradili dané frazémy. Konkrétne išlo o nasledovné kategórie: PROBLÉMY, HNEV, ZÁVISŤ, HANBA, PREHNANOSŤ a KRITIKA.

Na základe identifikovaných sém a analyzovaných kontextov z elektronického referenčného korpusu CREA, v ktorom sme spomínané výrazy vyhľadávali, môžeme skonštatovať, že všetky určené sémantické kategórie, rovnako ako aj jednotlivé sémy majú negatívnu hodnotu. Túto negatívnu hodnotu pripisujeme negatívnym asociáciám, s ktorými sú mnohé farby vo všeobecnosti spájané. Tak napríklad, *čierna* farba bola v predstavách ľudstva odjakživa spájaná s fenoménmi ako „diabol“, „smrť“, „mystika“, „zlovesnosť“, atď. Táto farba je zároveň aj najproduktívnejšou farbou v španielskej frazeológii, čo sa týka počtu frazeologických jednotiek. Aj ju nájdeme vo výrazoch vyjadrujúcich PROBLÉMY či HNEV. Vránci našej analýzy zameranej na vyjadrenie emócií pomocou chromatizmov nám vyšla ako veľmi produktívna farba aj *zelená*, ktorá sa nachádza rovnako v kategórii HNEV, ale aj v kategóriách ako ZÁVISŤ, KRITIKA a PREHNANOSŤ. Čo sa týka počtu frazeologizmov tvorených *čiernou* a *zelenou* farbou, je medzi nimi len malá odchýlka, nakoľko obe farby sú schopné tvoriť približne rovnaký počet frazeologizmov; konkrétne 7 výrazov s *čiernou* farbou a 6 výrazov so *zelenou*.

Ostatné farby sa ukázali byť vránci tohto typu analýzy o niečo menej produktívne. Napríklad *modrá* a *zlatá* sa objavili len jedenkrát, a to v jednej a tej istej frazeologickej jednotke (*poner de oro y azul a alguien*), patriacej do kategórie KRITIKA. V sémantických poliach HANBA a ZÁVISŤ nájdeme frazeologizmy tvorené len jednou farbou, a to konkrétne *červenou* (HANBA) a *zelenou* (ZÁVISŤ). Takéto zistenie môžeme opäť pripísať symbolickým hodnotám, s akými sa vo všeobecnosti spomínané farby v ľudskom podvedomí najčastejšie spájajú. Rozdiel je však v tom, že zatiaľ čo pri konotáciách *červenej* farby s emóciami hanby disponujeme aj ekvivalentom z mimojazykovej reality (napr. *byť červený ako paprika* – v slovenčine; v španielčine *ako paradajka*) vychádza zo zafarbenia ľudskej pleti, ktoré nadobúda červenastú farbu a možno ju prirovnať k farbe paradajky či papriky. Takéto a obdobné frazémy sú tak odrazom prvotne zaznamenananej mimojazykovej reality. Naopak, pri *zelenej* farbe nedisponujeme podobným prepojením medzi frazémami vyjadrujúcimi závisť

a interpretáciou emočného stavu zúvisti v skutočnosti, takže v tomto prípade ide o vzťah konvenčný.

Na záver by sme mohli zhrnúť, že v španielskom frazeologickom repertoári nájdeme pomerne veľké množstvo frazeologických jednotiek, takzvaných chromatismov, pomocou ktorých je možné vyjadriť rôzne typy emócií. Zároveň možno konštatovať, že všetky majú štylisticky negatívnu hodnotu. Ide o zaujímavé zistenie, nakoľko sme oproti 19 frazeologizmom s negatívnou hodnotou nezaznamenali ani jeden s pozitívnou hodnotou (s prvkom farby), teda taký, ktorý by vyjadroval pozitívne emočné stavy. Takýto vysoký výskyt negatívnych konotácií však možno pripísať prevažne negatívnym asociáciám, ktoré v človeku dané farby vo všeobecnosti a väčšinou evokujú, mnohé z nich už od počiatkov ľudskej civilizácie.

Literatúra

CASTILLO CARBALLO, M^a. A. 1998. El concepto de unidad fraseológica. In: *Revista de Lexicografía* [Online]. 1998, n° 4, vol. IV, , pp. 67 – 79. (cit. 1.2. 2016). Dostupné na: <<http://ruc.udc.es/dspace/handle/2183/5415>>.

Diccionario de uso del español María Moliner (3ª edición). 2007. Madrid: Gredos.

GECKELER, H. 1976. *Semántica estructural y teoría del campo léxico*. Madrid: Gredos, pp. 389.

MLACEK, J. 1984. *Slovenská frazeológia* (2. vydanie). Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, s. 159.

MLACEK, J., ĎURČO, P. 1995. *Frazeologická terminológia*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, s. 159.

MOCKOVÁ, N. 2017. *Unidades fraseológicas con nombres de colores en su estructura*. [Dizertačná práca]. Bratislava: Pedagogická fakulta UK.

REAL ACADEMIA ESPAÑOLA: *Corpus de referencia del español actual – versión anotada* [online]. 2015. Dostupné na: <<http://web.frl.es/CREA/view/inicioExterno.view;jsessionid=100D59AAC76FB781A62D72DF5F7F677A>>

REAL ACADEMIA ESPAÑOLA. 2014. *Diccionario de la lengua española*. [online]. 23.ª ed. Madrid: Espasa Calpe, S. A. Dostupné na: <<http://www.rae.es>>

SECO, M., ANDRÉS, O., RAMOS, G. 2004. *Diccionario fraseológico documentado del español actual. Locuciones y modismos españoles*. Madrid: Aguilar, 2004. 1088 pp. ISBN 84-294-7674-1.

SPIŠIAKOVÁ, M. 2016 : El análisis contrastivo del uso, significado y connotaciones de los colores en la lengua eslovaca y española = The contrastive analysis of the use, meaning and connotations of the colors in the Slovak and Spanish language. In: *Xlinguae*, roč. 9, č. 3, s. 104 – 128. SCOPUS.

Tento príspevok je súčasťou riešenia grantového projektu VEGA č. 1/0107/18 Chromatismus a jeho konotácie v kontexte slovanských a románskych jazykov.

Kontakt

Mgr. Nina Mocková, PhD

Ekonomická univerzita v Bratislave

Fakulta aplikovaných jazykov

Katedra románskych a slovanských jazykov

Dolnozemska cesta 1, 852 35 Bratislava

Slovenská republika

Email: nina.mockova@euba.sk